

Кримінальний процес.

Лекція 7 – ПД-3, ПД-4, ПД-5, ПД-6 на 10:00 год. 26.05.2022 р.

Лекція 8 – ПД-3, ПД-4, ПД-5, ПД-6 на 10:00 год. 31.05.2022 р.

Тема 7. Запобіжні заходи

1. Поняття та види запобіжних заходів
2. Мета та підстави застосування запобіжних заходів
3. Загальний порядок застосування, зміни та скасування запобіжних заходів
4. Особисте зобов'язання
5. Особиста порука
6. Застава як запобіжний захід
7. Домашній арешт
8. Тримання під вартою
9. Строки тримання під вартою та порядок їх продовження
10. Поняття та види затримання у кримінальному процесі
11. Затримання уповноваженою службовою особою
12. Законне затримання
13. Затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу
14. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду

ЛЕКЦІЯ 7:

Загальна характеристика системи та видів запобіжних заходів

Запобіжні заходи – це частина заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються за наявності підстав і в порядку, встановленому законом, уповноваженими на те органами та посадовими

особами відносно підозрюваного (обвинуваченого) на певний період часу.

Запобіжні заходи є найбільш суворим різновидом превентивних заходів кримінального процесуального примусу, застосування яких супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні кримінальних правопорушень і застосовуються для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

Специфіка запобіжних заходів полягає в тому, що:

- 1) вони застосовуються тільки до певних суб'єктів кримінального процесу: підозрюваного і обвинуваченого;
- 2) мають особистий (персональний) характер, бо обмежують особисті права конкретного підозрюваного чи обвинуваченого;
- 3) вони мають особливі, передбачені кримінальним процесуальним законом умови, підстави і порядок їх застосування;
- 4) мають більший, порівняно з іншими заходами, ступінь примусу (пов'язані з обмеженням конституційних прав особи).

Система запобіжних заходів визначена в ст. 176 КПК, а саме:

- 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК);
- 2) особиста порука (ст. 180 КПК);
- 3) застава (ст. 182 КПК);
- 4) домашній арешт (ст. 181 КПК);
- 5) тримання під вартою (ст. 183 КПК).

Затримання особи є **тимчасовим запобіжним заходом, порядок застосування якого регламентовано** ст.ст. 188–192, 207–213 КПК.

В ст.176 КПК дано невичерпний перелік запобіжних заходів, оскільки в нормах КПК

України, які визначають особливі порядки кримінального провадження, також визначені деякі запобіжні заходи:

1) до неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених) може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ч.1 ст. 493 КПК);

2) до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом такі запобіжні заходи:

– передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом;

– поміщення до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку (ч.1 ст. 508 КПК).

Окрім цього, в розділі IX КПК, який визначає порядок Міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зустрічається термін екстрадиційний арешт, що визначається як запобіжний захід у вигляді тримання особи під вартою з метою забезпечення її видачі (екстрадиції) – п.9 ст. 541 КПК, а також тимчасовий арешт, який застосовується до особи, яка вчинила злочин за межами України (ст.583 КПК). Розгляд вище зазначених запобіжних заходів нами в даних методичних рекомендаціях не передбачається, оскільки предметом дослідження в є застосування загальних запобіжних заходів.

Наявність системи запобіжних заходів забезпечує можливість ситуативного підходу до їх застосування в практиці кримінального провадження, що передбачає взяття до уваги не лише обставин провадження, а й суворості запобіжного заходу. Так, одні запобіжні заходи обмежують свободу обвинуваченого, створюють лише психологічні перешкоди ухилення від обов'язків (особисте зобов'язання, особиста порука), інші – частково або повністю позбавляють підозрюваного, обвинуваченого фізичної можливості ухилитися від слідства та суду (тримання під вартою).

Вказаний перелік запобіжних заходів у кожному конкретному випадку дозволяє індивідуалізувати їх застосування враховуючи при цьому як інтереси правосуддя, так і недопущення невинуваченого обмежень прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого. При цьому, Кримінальний процесуальний кодекс в окремих нормах конкретизує умови застосування певних запобіжних заходів. Так, відповідно до ч.7 ст.194 КПК, до підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено основне покарання у виді штрафу понад 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано запобіжний захід лише у вигляді застави або тримання під вартою. А ст.204 КПК чітко визначає, якщо до підозрюваного (обвинуваченого) застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, він не може бути затриманий без дозволу слідчого судді, суду у зв'язку з підозрою або обвинуваченням у тому ж кримінальному правопорушенні.

Окрім цього, відповідно до ч.3 ст.176 КПК слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених частиною 1 ст.176 КПК не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам.

В ст. 183 КПК визначено, що тримання під вартою застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим в ст.177 КПК. Новий Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року, на відміну від КПК 1960 року, в ч. 3 ст.176 законодавчо визначив, що найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим – тримання під вартою. Отже, за мірою зростання суворості запобіжні заходи розташовуються таким чином: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою.

Процесуальний порядок та особливості застосування запобіжних заходів

Метою застосування запобіжних заходів у кримінальному процесі відповідно до положень ч. 1 ст. 177 КПК є:

1) забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків;

2) запобігання спробам:

- переховуватися від органів досудового розслідування та (або) суду;
- знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
- вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Перелік можливих ризиків наведених у ч. 1 ст. 177 КПК є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню.

Запобіжні заходи можуть застосовуватися лише за наявності підстав, визначених в ч. 2 ст. 177 КПК, де передбачено, що підставою застосування запобіжного заходу є:

1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення. Обґрунтованість підозри має підтверджуватися зібраними достатніми даними, що вказують на наявність ознак кримінального правопорушення;

2) наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може здійснити дії визначені уч.1 ст. 177 КПК, а саме:

буде ухилятися:

– від органів досудового розслідування та (або) суду. Наприклад, підозрюваний, обвинувачений висловлював наміри виїхати за межі населеного пункту, оголошувався його розшук у цьому провадженні чи він одержав закордонний паспорт;

– від виконання покладених на нього процесуальних обов'язків;

буде перешкоджати кримінальному провадженню шляхом:

– знищення, приховування, спотворення будь-якої речі чи документа, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;

– незаконного впливу на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні. Наприклад, схилятиме цих осіб до відмови давати показання чи буде погрожувати експерту, спеціалісту з тією ж метою;

продовжуватиме протиправну діяльність шляхом:

– вчинення інших кримінальних правопорушень;

– продовження здійснення кримінального правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується. Про це, наприклад, може свідчити те, що підозрюваний, обвинувачений раніше неодноразово засуджувався за вчинення кримінального правопорушення.

Труднощі практичного характеру при обранні запобіжного заходу полягають у тому, що доказування ризиків, за яких запобіжні заходи варто застосовувати, мають прогностичний характер, тобто спрямовані у майбутнє, а тому повинні спиратися на конкретні фактичні дані, які свідчать про обґрунтованість прийнятого рішення. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на необхідності обґрунтування підстав обрання запобіжного заходу. Зокрема у Рішенні “Сергій Волосюк проти України” від 12 березня 2009 року, вказано, що повторювання формальних підстав для взяття під варту, без будь-якої спроби продемонструвати, яким чином вони застосовуються відносно справи заявника, не може бути розцінено як “відповідні” та “достатні” підстави застосування запобіжного заходу.

У клопотанні про застосування запобіжного заходу слідчий, прокурор, крім підстав, зазначених у ст. 177 КПК, зобов'язаний надати інформацію про застосування до підозрюваного (обвинуваченого) інших запобіжних заходів як у цьому кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування). Відповідні дані можуть бути надані стороною захисту та підлягають обов'язковому врахуванню при вирішенні поданого клопотання, оскільки впливають на достовірність підстав (ризиків) для застосування того чи іншого виду запобіжного заходу.

Закон не зобов'язує обирати запобіжний захід кожному підозрюваному (обвинуваченому). Відповідно до вимог ч.2 ст. 177 КПК, якщо немає достатніх підстав для застосування запобіжного заходу, то слідчий, прокурорне мають права ініціювати застосування запобіжного заходу.

При вирішенні питання про обрання запобіжного заходу нормч. 1 ст. 178 КПК вимагає від слідчого судді під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, у кожному конкретному випадку, оцінити всукупності такі обставини, як:

1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення. У такий спосіб встановленню підлягає обґрунтованість підозри про вчинення кримінального правопорушення підозрюваним, обвинуваченим;

2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;

3) вік (неповнолітня особа, особа похилого віку) та стан здоров'я (наявність тяжких хвороб, інвалідності, нездатність самостійно пересуватися) підозрюваного, обвинуваченого ;

4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців. Необхідно з'ясувати сімейний стан цієї особи, стан здоров'я членів його сім'ї, кількість та вік дітей, строк фактичного проживання у цій місцевості тощо;

5) наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;

б) репутацію підозрюваного, обвинуваченого. При врахуванні цієї обставини слідчий зобов'язаний об'єктивно оцінити надані характеристики підозрюваному, обвинуваченому з місця роботи, навчання, проживання; дані, що свідчать про перебування підозрюваного, обвинуваченого на обліку у наркологічному, психоневрологічному диспансері, тощо;

7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого. Слід встановити наявність належного цій особі нерухомого майна у місцевості проживання та інших місцевостях, транспортних засобів, грошових банківських вкладів, їх розмір (за наявності відомостей, наданих стороною захисту);

8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;

9) дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;

10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення;

11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини (ст.178 КПК).

Відповідно слідчий та прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, зобов'язані включити в матеріали кримінального провадження, які подаються до слідчого судді, з зазначеним клопотанням відомості які підтверджують факт вчинення кримінального правопорушення, процесуальні документи які відповідно до ст. 84 КПК є процесуальними джерелами доказів.

Вказані обставини повинні ретельно аналізуватися при вирішенні питання про тримання під вартою чи при застосуванні запобіжних заходів щодо неповнолітніх, або осіб похилого віку, вагітних жінок, матерів, які мають малолітніх дітей чи одиноких матерів тощо.

Процесуальні підстави застосування запобіжного заходу. Застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування можливе лише за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції слідчого судді, а під час судового провадження – лише за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції суду, який здійснює судове провадження(ч. 2 ст. 176 КПК).

Розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування здійснюється слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого провадиться досудове розслідування. У разі здійснення досудового розслідування слідчою групою

клопотання про застосування запобіжного заходу також розглядається слідчим суддею суду першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування.

Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань щодо застосування запобіжних заходів є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

Клопотання про застосування запобіжного заходу подає орган досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на місце вчинення кримінального правопорушення. За правилами ч. 3 ст. 218 КПК, якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо.

Як виняток, подання клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування до особи, яку затримано без ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, може здійснюватися слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана. Такий розгляд можливий тільки за умови, що затримана без ухвали слідчого судді, суду особа з об'єктивних причин не могла бути доставлена у строк не пізніше шістдесяти годин із моменту затримання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ч. 1 ст. 192 КПК). (Інф лист Вищ спец суду № 511-550)

Особи, до яких можуть застосовуватися запобіжні заходи:

- 1) підозрюваного;
- 2) обвинуваченого.

Необхідно зазначити, що до підозрюваного, обвинуваченого може бути застосовано тільки один запобіжний захід, а не кілька одночасно.

Загальні вимоги до складання клопотання про обрання запобіжного заходу:

1. Складання клопотання про застосування запобіжного заходу відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК.

Клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу повинно містити:

- короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється або обвинувачується особа;
- правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- виклад обставин, що дають підстави підозрювати, обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;
- посилання на один або кілька ризиків, зазначених у статті 177 КПК;
- виклад обставин, на підставі яких слідчий дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;
- обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів;
- обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених частиною п'ятою статті 194 КПК.

До клопотання додаються:

- копії матеріалів, якими слідчий обґрунтовує доводи клопотання;
- перелік свідків, яких слідчий вважає за необхідне допитати під час судового розгляду щодо запобіжного заходу;
- підтвердження того, що підозрюваному, обвинуваченому надані копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу.

2. Законодавець наділяє слідчого правом за погодженням з прокурором заявляти клопотання слідчому судді про зміну раніше обраного запобіжного заходу, в тому числі про скасування, зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК, чи про зміну способу їх виконання.

Клопотання слідчого про зміну запобіжного заходу складається відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК, а також в ньому повинні обов'язково зазначатися обставини, які передбачені в ч.2 ст.200 КПК, а саме:

- обставини, які виникли після прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного заходу;

3. обставини, які існували під час прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного заходу, але про які слідчий, прокурор на той час не знав і не міг знати.

4. Клопотання складається по кожній особі окремо.

5. Клопотання потребує свого обов'язково погодження з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво за досудовим розслідуванням.

6. Копія клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування або зміни запобіжного заходу, надається підозрюваному не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

Алгоритм дій по обранню запобіжного заходу:

1. Встановлення слідчим незаперечних (вагомих) доказів вчинення певною особою кримінального правопорушення.

2. На підставі наявних достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий повідомляє особі про підозру у вчиненні конкретного правопорушення, яка визначається з урахуванням тяжкості вчиненого злочину чи кримінального проступку.

3. Слідчий зобов'язаний при обранні запобіжного заходу оцінити суворість покарання, що загрожує відповідній особі у разі доведення та визнання її винною у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Слідчий зобов'язаний встановити ризики, які дають підстави вважати, що підозрюваний може перешкоджати будь яким чином здійсненню кримінального правопорушення або вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити вчинення того, у якому він підозрюється, які повинні підтверджуватися матеріалами кримінального провадження.

5. Слідчий зобов'язаний на підставі наявних у конкретному кримінальному провадженні даних обґрунтувати потребу у застосуванні певного запобіжного заходу і із певною вірогідністю стверджувати, що інші запобіжні заходи не забезпечать належної поведінки підозрюваного і відповідно не буде забезпечено виконання завдань кримінального судочинства, при цьому враховуючи в сукупності обставини, визначенні у ст.178 КПК а саме:

- вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;

- тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;

- вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого;

- міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців;

- наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;

- репутацію підозрюваного, обвинуваченого;

- майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;

- наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;

- дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;

- наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального

правопорушення;

- розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини.

6. У клопотанні про застосування запобіжного заходу слідчий, прокурор, крім підстав, зазначених у ст. 178 КПК, зобов'язаний надати інформацію про застосування до підозрюваного, обвинуваченого інших запобіжних заходів як у цьому кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування). Така обставина має бути оцінена при розгляді відповідного клопотання для забезпечення можливості встановлення достатнього ступеня суворості запобіжного заходу до підозрюваного за правилами ст. 194 КПК. Ненадання такої інформації за її наявності унеможливить прийняття законного рішення слідчим суддею, судом.

7. Складання безпосередньо клопотання про застосування запобіжного заходу відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК.

8. Обов'язкове погодження клопотання з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво за досудовим розслідуванням.

9. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

10. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, не пізніше **ніж за три години** до початку розгляду клопотання (ст. 184 КПК). У випадку недотримання слідчим, прокурором вимог ст. 184 КПК слідчий суддя розглядає відповідне клопотання та відмовляє у його задоволенні. Слід мати на увазі, що змінити або доповнити подане до слідчого судді, суду клопотання про застосування запобіжного заходу вправі лише прокурор.

11. Доповнення, зміна клопотання або заміна його новим, якщо після подання первинного клопотання про застосування запобіжного заходу слідчому стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення слідчим суддею питання про застосування запобіжного заходу:

1) заміна первинного клопотання новим може мати місце лише після його відкликання слідчим;

2) відкликати первинне клопотання може також прокурор, якщо йому стали відомі обставини, що виключають обґрунтовану підозру у вчиненні особою кримінального правопорушення.

12. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК та ч. ч. 2, 4 ст. 200 КПК клопотання про зміну запобіжного заходу, у тому числі про скасування, зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, чи про зміну способу їх виконання.

13. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

14. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

15. Надання підозрюваному або обвинуваченому копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність зміни запобіжного заходу, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

16. Отримання ухвали слідчого судді про застосування або зміни запобіжного заходу та негайне її виконання.

17. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу.

18. Складання протоколу про оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу. Див. додаток № 3.

19. Якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу слідчому стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, він зобов'язаний доповнити або змінити клопотання, або замінити його новим

клопотанням (ч.2 ст.185 КПК).

ЛЕКЦІЯ 8:

Особливості застосування запобіжних заходів.

Особисте зобов'язання є найбільш м'яким запобіжним заходом який позитивно впливає на явку підозрюваного, обвинуваченого до слідчого або суду.

1. Сутність особистого зобов'язання полягає у покладенні на підозрюваного зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим суддею, судом обов'язки, передбачені ч.5 ст.194 КПК, а саме :

- 1) прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;
- 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;
- 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;
- 4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;
- 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом;
- 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;
- 7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання;
- 8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
- 9) носити електронний засіб контролю.

2. Обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК , можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності він може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України.

3. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК клопотання про застосування особистого зобов'язання.

4. Обов'язково погодження клопотання з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво за досудовим розслідуванням.

5. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

6. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування особистого зобов'язання, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

7. Клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу – особисте зобов'язання розглядається слідчим суддею, судом невідкладно, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту фактичного затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до суду відповідного клопотання.

8. Отримання ухвали слідчого судді про застосування особистого зобов'язання та негайне її виконання.

9. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.

10. Складання протоколу про оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.

11. Підозрюваному письмово під розпис повідомляються покладені на нього обов'язки (ч.5 ст. 194 КПК України) та роз'яснюється, що в разі їх невиконання до нього може бути:

— застосований більш жорсткий запобіжний захід;

— накладено грошове стягнення в розмірі від 0,25 розміру прожиткового мінімуму до 2 розмірів прожиткового мінімуму.

12. Контроль за виконанням особистого зобов'язання здійснює слідчий (ч.3 ст.179 КПК), а якщо справа перебуває у провадженні суду– прокурор.

Особиста порука (ст.180 кпк україни)

Особиста порука є не тільки запобіжним заходом, але й однією з процесуальних форм залучення громадськості до перевиховання правопорушників.

Істотна відмінність цього запобіжного заходу від особистого зобов'язання полягає в тому, що реалізація особистої поруки передбачає менше обмеження прав і свобод підозрюваного ніж інші запобіжні заходи. Вони перебувають під виховним впливом людей, близьких їм по роботі, місцю проживання або пов'язаних з ними родинними зв'язками тощо.

1. Сутність полягає у наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.

2. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування особистої поруки.

3. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

4. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

5. Кількість поручителів визначає слідчий суддя, суд, який обирає запобіжний захід. Наявність одного поручителя може бути визнано достатньою лише в тому разі, коли ним є особа, яка заслуговує на особливу довіру (ч.2 ст.180 КПК України) (народний депутат України, депутат місцевої ради, особа, яка відзначена державними нагородами тощо). (Інфдист спец суду №511-550)

Під особливою довірою до особи слід розуміти те, що вона користується авторитетом у суспільстві, раніше належним чином виконувала роль поручителя.

Поручителями можуть виступати повнолітні громадяни, які завдяки своїм високим моральним якостям, чесному ставленню до праці і виконанню громадських обов'язків мають авторитет у колективі або за місцем проживання і реально спроможні забезпечити належну поведінку і виконання покладених на підозрюваного, обвинуваченого обов'язків.

6. Поручителю роз'яснюється у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється або обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки поручителя та наслідки їх невиконання, право на відмову від прийнятих на себе зобов'язань та порядок реалізації такого права (ч.3 ст.180 КПК України).

Поручитель може відмовитись від взятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У такому разі він забезпечує явку підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший (ч.4 ст.180 КПК України).

У разі невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань на нього накладається грошове стягнення в розмірі (ч.5 ст.180 КПК України):

1) у провадженні щодо кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше трьох років, або інше, більш м'яке покарання, - від двох до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, - від п'яти до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, - від десяти до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

4) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді

позбавлення волі на строк понад десять років, - від двадцятидо п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

7. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування особистої поруки, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

8. Отримання ухвали слідчого судді про застосування особистої поруки та негайне її виконання.

9. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді особистої поруки.

10. Складання протоколу про оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді особистої поруки.

11. Письмове роз'яснення під розпис підозрюваному обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України та складання відповідного протоколу, а саме:

- 1) прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;
- 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;
- 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;
- 4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;
- 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом;
- 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;
- 7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання;
- 8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
- 9) носити електронний засіб контролю.

12. Обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності він може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України.

13. Контроль за виконанням зобов'язань про особисту поруку здійснює слідчий (ч.6 ст.180 КПК України), якщо справа знаходиться у провадженні суду – прокурором.

Домашній арешт (ст.181 кпк україни)

У КПК України запроваджено новий, раніше невідомий вітчизняному законодавству запобіжний захід – домашній арешт. Зазначений вид запобіжного заходу застосовується в більшості європейських країн, у тому числі і у Російській Федерації. У той же час, слід відзначити, що КПК УРСР 1922 року передбачав домашній арешт як запобіжний захід – обмеження волі у вигляді ізоляції за місцем проживання, з призначенням варти чи без такої. Ї як свідчить історія становлення кримінального судочинства нашої держави, даний вид процесуального примусу був досить дієвим.

Відповідно до положень нового КПК домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний

період доби. Виходячи з ідеї нового Кодексу та переліку запобіжних заходів, домашній арешт застосовується в тих випадках, коли застава є занадто м'яким запобіжним заходом, а тримання під вартою – занадто суворим.

Аналіз статистики за 2011 рік засвідчив, що запобіжний захід у вигляді тримання під вартою застосовувався відносно 35044 осіб, з них 27101 особи вчинили тяжкі особливо тяжкі злочини. Виходить, що майже до 8000 осіб був застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, хоча вони вчинили злочини середньої тяжкості, але перешкождали об'єктивному розслідуванню шляхом неявки до правоохоронного органу, фальсифікації доказів, впливу на учасників процесу тощо. В деяких випадках підозрювані (обвинувачені) змушені були «сидіти»,

оскільки не мали змогу підтвердити свою платоспроможність для обрання відносно них застави. А саме домашній арешт покликаний вирішити зазначені проблеми та стати проміжковим запобіжним заходом між заставою та триманням під вартою.

З психологічної точки зору домашній арешт для особи до якої він застосовується, також є допоміжним запобіжним заходом, оскільки не для кого не секрет, що ті особи, які «відвідали» ті ж самі слідчі ізолятори певною мірою схильні до вчинення правопорушень і в майбутньому. А так підозрюваний (обвинувачений) буде проживати в звичній для себе обстановці, без заборони на спілкування, заняття спортом, користування мультимедійною технікою тощо.

1. Сутність домашнього арешту полягає в забороні підозрюваному залишати житло цілодобово або у певний період доби.

Застосування електронних засобів контролю (ст.195 КПК) є лише додатковим обов'язком, який може бути покладено при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

2. Домашній арешт може бути застосований до особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі.

3. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування домашнього арешту.

5. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

6. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

7. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування домашнього арешту, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

8. Отримання ухвали слідчого судді про застосування домашнього арешту та негайне її виконання.

9. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді домашнього арешту.

10. Ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу Національної поліції за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Процесуальний та організаційний порядок застосування електронних засобів контролю детально регламентовано в Положенні про порядок застосування електронних засобів контролю, яке затверджене наказом МВС України № 480 від 08.06.2017р.

11. Орган Національної поліції повинен негайно поставити на облік особу, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту і повідомити про це слідчому або суду.

12. Строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування. Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Застава (ст.182 КПК)

За своїм змістом застава є менш суворим заходом, ніж тримання під вартою, але більш суворим, ніж домашній арешт, оскільки невиконання підозрюваним, обвинуваченим зобов'язань, покладених на нього у зв'язку із застосуванням застави, може призвести не тільки до зміни запобіжного заходу на тримання під вартою, а й до майнових втрат для нього самого чи інших осіб

1. Сутність застави полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання обов'язків., визначених ст.194 КПК України.

2. Предметом застави можуть бути лише кошти у грошовій одиниці України.

3. Механізм внесення, повернення та звернення у дохід держави коштів у разі застосування запобіжного заходу у вигляді застави регулюється Порядком внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 15 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2012 року № 27), відповідно до якої:

- внесення коштів на депозитний рахунок здійснюється на підставі платіжного доручення особи чи застотодавця (п.5);

- підтвердження внесення коштів на депозитний рахунок суду є платіжний документ з відміткою банку про виконання, який надається слідчому, прокурору або суду, який здійснює кримінальне провадження (п.6).

4. Застава може бути внесена як самим підозрюваним, обвинуваченим, так і іншою фізичною або юридичною особою (заставодавцем).

5. Заставодавцем не може бути юридична особа державної або комунальної власності або така, що фінансується з місцевого, державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, або у статутному капіталі якої є частка державної, комунальної власності, або яка належить суб'єкту господарювання, що є у державній або комунальній власності.

6. При застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави підозрюваному, обвинуваченому роз'яснюються його обов'язки і наслідки їх невиконання, а заставодавцю - у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється чи обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки із забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого та його явки за викликом, а також наслідки невиконання цих обов'язків.

7. Застава може бути обрана лише під час провадження досудового слідства при розслідуванні злочинів.

8. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування застави.

9. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

10. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

11. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування застави, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

12. Розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених статтею 177 цього Кодексу. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього.

13. Розмір застави визначається у таких межах:

1) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, - від одного до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, - від двадцяти до вісімдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину, - від вісімдесяти до трьохсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У виключних випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно.

14. Отримання ухвали слідчого судді про застосування застави та негайне її виконання.

15. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування

запобіжного заходу у виді застави.

16. Підозрюваний, обвинувачений, який не тримається під вартою, не пізніше п'яти днів з дня обрання запобіжного заходу у вигляді застави зобов'язаний внести кошти на відповідний рахунок або забезпечити їх внесення заставодавцем та надати документ, що це підтверджує, слідчому, прокурору, суду. Зазначені дії можуть бути здійснені пізніше п'яти днів з дня обрання запобіжного заходу у вигляді застави, якщо на момент їх здійснення не буде прийнято рішення про зміну запобіжного заходу. З моменту обрання запобіжного заходу у вигляді застави щодо особи, яка не тримається під вартою, в тому числі до фактичного внесення коштів на відповідний рахунок, а також з моменту звільнення підозрюваного, обвинуваченого з-під варти внаслідок внесення застави, визначеної слідчим суддею, судом в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, підозрюваний, обвинувачений, заставодавець зобов'язані виконувати покладені на них обов'язки, пов'язані із застосуванням запобіжного заходу у вигляді застави.

17. У разі невиконання обов'язків заставодавцем, а також, якщо підозрюваний, обвинувачений, будучи належним чином повідомлений, не з'явився за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду без поважних причин чи не повідомив про причини своєї неявки, або якщо порушив інші покладені на нього при застосуванні запобіжного заходу обов'язки, застава звертається в дохід держави та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України й використовується у порядку, встановленому законом для використання коштів судового збору.

18. Питання про звернення застави в дохід держави вирішується слідчим суддею, судом за клопотанням прокурора або за власною ініціативою суду в судовому засіданні за участю підозрюваного, обвинуваченого, заставодавця, в порядку, передбаченому для розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу. Неприбуття в судові засідання зазначених осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду питання, не перешкоджає проведенню судового засідання.

19. У разі звернення застави в дохід держави слідчий суддя, суд вирішує питання про застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді застави у більшому розмірі або іншого запобіжного заходу з урахуванням положень частини сьомої статті 194 цього Кодексу.

20. Застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу. При цьому застава, внесена підозрюваним, обвинуваченим, може бути повністю або частково звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень. Застава, внесена заставодавцем, може бути звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень тільки за його згодою.

Тримання під вартою (ст.183 КПК)

Тримання під вартою є найбільш суворою запобіжним заходом і застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, пов'язаним із перешкоджанням здійсненню кримінального провадження у будь-яких формах.

1. Сутність тримання під вартою полягає в ізоляції підозрюваного від суспільства і тримання його під вартою на встановлених законом підставах і умовах.

2. Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою може бути застосований (ч.2 ст.183 КПК України):

1) до особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено що підозрюваний (обвинувачений):

- не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу;

- не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання

документа, що це підтверджує.

2) до раніше судимої особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено, що перебуваючи на волі ця особа :

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;
- перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа:

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;
- перешкоджала кримінальному провадженню;
- їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину.

4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років;

5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки;

б) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених розділом IX КПК України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Вказаний перелік підстав застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є вичерпним та розширеному тлумаченню не підлягає.

3. В той же час стосовно деяких категорій осіб у ч.1 ст.480 КПК України встановлено особливий порядок застосування запобіжних заходів, а саме до:

- народного депутата України;
- судді Конституційного Суду України, професійного судді, а також присяжного і народного засідателя на час здійснення ними правосуддя;
- кандидата у Президенти України;
- Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- Голови Рахункової палати, його першого заступника, заступника, головного контролера та секретаря Рахункової палати;
- депутата місцевої ради;
- адвоката;
- Генерального прокурора України, його заступника.

Особливості затримання і застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно зазначених категорій осіб визначаються уст.182 КПК України.

4. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування тримання під вартою.

5. У клопотанні про застосування запобіжного заходу слідчий, прокурор, крім підстав, зазначених у ст. 178 КПК, зобов'язаний надати інформацію про застосування до підозрюваного, обвинуваченого інших запобіжних заходів як у цьому кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування).

До матеріалів провадження доцільно слідчим приєднати довідки про склад сім'ї та майна підозрюваного з метою вжиття заходів для забезпечення слідчим суддею належного нагляду за дітьми підозрюваного віком до 18 років та збереження майна. Вказані обставини мають бути оцінені слідчим суддею при розгляді відповідного клопотання для забезпечення можливості встановлення достатнього ступеня суворості запобіжного заходу до підозрюваного за правилами

ст. 194 КПК. Ненадання такої інформації за її наявності унеможливить прийняття законного рішення слідчим суддею, судом.

6. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

7. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

8. Разом із клопотанням про застосування запобіжного заходу тримання під вартою слідчий може заявити клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, який полягає у примусовому супроводженні особи до місця його виклику у встановлений час.

9. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування тримання під вартою, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

10. Отримання ухвали слідчого судді про застосування тримання під вартою та негайне її виконання.

11. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

12. Копія ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою надсилається адміністрації місця попереднього ув'язнення.

13. Строк дії ухвали слідчого судді, суду про тримання підозрюваного під вартою або продовження строку тримання під вартою не може перевищувати шістдесяті днів.

14. У разі необхідності закон надає можливість й продовження строку тримання під вартою під час досудового розслідування (ст.199 КПК). Клопотання про продовження строку тримання під вартою має право подати прокурор, слідчий за погодженням з прокурором не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою.

15. Клопотання про продовження строку тримання під вартою подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

16 Клопотання про продовження строку тримання під вартою, крім відомостей, зазначених у ст. 184 КПК, повинно містити:

1) виклад обставин, які свідчать про те, що заявлений ризик не зменшився або з'явилися нові ризики, які виправдовують тримання особи під вартою;

2) виклад обставин, які перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою.

17. Строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею в межах строку досудового розслідування.

Сукупний строк тримання під вартою підозрюваного під час досудового розслідування не повинен перевищувати:

- шести місяців - у кримінальному провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості;

- дванадцяти місяців - у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Затримання особи (ст.ст. 188–192, 207–213 КПК)

Кримінальний процесуальний закон визначає затримання як тимчасовий запобіжний захід, який застосовується з метою запобігання протиправним діям та з'ясування причетності затриманого до вчиненого кримінального правопорушення або приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з підстав та в порядку, визначеному КПК (ст.176 ч.2 КПК) та визначає три його види:

- затримання на підставі ухвали слідчого судді або суду (ст.ст.188-191 КПК),

- затримання особи без ухвали слідчого судді або суду:

а) «законне» затримання, т.б. затримання будь якою особою (ст. 207 КПК);

б) затримання уповноваженою службовою особою (ст.208 КПК)

Процесуальний порядок затримання слідчим, прокурором на підставі ухвали слідчого судді або суду (ст.ст.188-192 КПК)

1. Вказане затримання здійснюється з метою приводу для забезпечення присутності підозрюваного у залі судового засідання під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і тільки на підставі ухвали слідчого судді або суду і полягає в примусовому супроводженні особи до місця її виклику у встановлений час.

2. Затримання особи з метою приводу для забезпечення присутності підозрюваного у залі судового засідання під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою може бути застосовано:

1) до особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено що підозрюваний (обвинувачений):

- не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу;

- не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

2) до раніше судимої особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено, що перебуваючи на волі ця особа :

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;

- перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа:

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;

- перешкоджала кримінальному провадженню;

- їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину.

4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років;

5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки;

б) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених розділом IX КПК України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

3. Можливість внесення слідчим клопотання, погодженого з прокурором про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою виникає у трьох випадках:

- одночасно з поданням клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або зміни іншого запобіжного заходу на тримання під вартою;

- після подання клопотання про застосування запобіжного заходу і до прибуття підозрюваного, обвинуваченого до суду на підставі судового виклику;

- після неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і

відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю.

4. Клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу повинно відповідати вимогам передбаченим ст.184 КПК. Див. додаток № 4

До клопотання слідчий повинен також надати документи (докази), якими підтверджується, що підозрюваний переховується від органів досудового слідства; знищує, приховує або спотворює будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливає на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджає кримінальному провадженню іншим чином; вчиняє інші кримінальні правопорушення чи продовжує кримінальне правопорушення, у якому підозрюється.

5. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

6. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

7. Клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу розглядається слідчим суддею, судом негайно після одержання цього клопотання.

8. Слідчий суддя, суд не має права відмовити в розгляді клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу підозрюваного, обвинуваченого, навіть якщо існують підстави для затримання без ухвали суду про затримання з метою приводу.

9. Ухвала слідчого судді або суду про дозвіл на затримання з метою приводу втрачає законну силу з моменту:

- приводу підозрюваного, обвинуваченого до суду;
- закінчення строку дії ухвали, зазначеного в ній, або закінчення шести місяців із дати постановлення ухвали, у якій не зазначено строку її дії;
- відкликання ухвали прокурором.

10. У разі відмови слідчим суддею або судом надати дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, закон дозволяє повторне звернення до суду з клопотанням про дозвіл на затримання однієї і тієї ж особи по тому самому кримінальному провадженню після винесення слідчим суддею, судом ухвали про відмову у задоволенні такого клопотання, яке можливе лише при виникненні нових обставин, які підтверджують необхідність тримання особи під вартою.

11. Оголошення та негайне вручення підозрюваному у разі затримання копії ухвали про затримання з метою приводу.

12. Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

13. Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою,

14. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст.104 КПК, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим.

Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору. Див. додаток № 5

15. Затримана на підставі ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше тридцяти шести годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу, а у разі неможливості слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана.

16. Якщо після затримання підозрюваного з'ясується, що він був затриманий на підставі ухвали про дозвіл на затримання, яка відкликана прокурором, підозрюваний має бути негайно

звільнений уповноваженою службовою особою, під вартою якої він тримається, якщо немає інших законних підстав для його подальшого затримання.

Процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді або суду (ст.ст.207–213 КПК):

1. Законне затримання (ст.207 КПК)

1. Законне затримання мають право здійснити громадяни України, іноземці та особи без громадянства, т.б. кожен.

2. Законне затримання проводиться без ухвали слідчого судді, суду.

3. Кожен має право затримати будь-яку особу без ухвали слідчого судді, суду:

- при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
- безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

4. Кожен, хто затримав особу без ухвали слідчого судді, суду зобов'язаний **негайно** доставити особу до найближчого правоохоронного органу або терміново повідомити до відповідного правоохоронного органу про затримання особи та її місцезнаходження.

5. Час затримання особи в такому випадку розпочинається з моменту доставлення до уповноваженої службової особи.

6. Після доставлення затриманої особи, уповноважена службова особа зобов'язана:

- перевірити законність затримання;
- вжити заходів щодо фіксування обставин кримінального правопорушення та в подальшому діяти відповідно до ст.208 КПК.

2. Затримання уповноваженою службовою особою (ст.208 КПК)

1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

- якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного Антикорупційного бюро України.

2. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо

підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

3. Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч.7 ст. 223 і ст. 236 КПК.

4. Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно:

- повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється;
- роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права передбачені КПК України;
- повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування.

5. Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою

технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

6. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст.104 КПК, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим.

7. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

8. Уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого та інші відомості, передбачені законодавством.

9. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання.

10. Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.